

ĐẶC ĐIỂM NỔI BẬT TRONG THI PHÁP KỊCH OSTROVSKY

TẤT THẮNG *

Tóm tắt: Alexander Ostrovsky được coi là tác giả của “Bi kịch đời thường” - một khuynh hướng mới trong nền sân khấu “Bi kịch nhân loại”. Kịch của ông tiếp cận cuộc sống hằng ngày bằng biện pháp mỹ học tái hiện hiện thực khách quan trong tất cả tính chân thực của nó. Ostrovsky chú trọng việc xây dựng các vở kịch của mình trên cơ sở những mâu thuẫn có tính xã hội mà những người mang theo những mâu thuẫn đó chính là những nhân vật được xây dựng với tư cách những đại biểu điển hình của cái môi trường mà nhà văn - nhà viết kịch miêu tả.

Từ khóa: Bi kịch, hiện thực, biện pháp mỹ học

Abstract: Alexander Ostrovsky was considered the author of "the tragedy of everyday life" - a new movement in the theater of "human tragedy". His plays approach everyday life by objectively recreating reality with all of its authenticity. Ostrovsky built his plays on social conflicts, and the characters behind these conflicts are representatives of the environment described by the author.

Keywords: tragedy, realism, aesthetic method

Cùng với sự tiếp tục truyền thống thi pháp Hiện thực trong kịch Nga, Alexander Nikolayevich Ostrovsky còn sáng tạo nên những vở bi kịch nổi tiếng xứng đáng là ngọn nguồn của Bi kịch Nga.

Chỉ nhìn qua một số vở kịch tiêu biểu của Ostrovsky ta cũng có thể nhận thấy đây là một tuyến khác trong nền kịch hiện thực Nga. Ta không thể xác định được tính phi cốt truyện trong sáng tác kịch của Ostrovsky, khi đọc qua một số vở bi kịch nổi tiếng của ông, nhất là hai vở *Giông tố* (1859), *Có gái không có hồi môn* (1878). Ngược lại, ta thấy rõ là việc tổ chức những chất liệu của cuộc sống vào một cốt truyện đóng vai trò quan trọng trong thi pháp kịch hiện thực của nhà viết kịch Nga, vốn được mệnh danh là cha đẻ của nền kịch Nga - một khuynh hướng mới trong lịch sử bi kịch nhân loại.

Nếu ở những thời kỳ trước, từ thời cổ đại Hy Lạp đến Phục hưng Anh, nhân loại, về đại thể, toàn chứng kiến những vở bi kịch lớn mà nhân

Alexander Nikolayevich Ostrovsky (1823 - 1886)

vật trung tâm thường là những con người của giới vua chúa hoàng gia. Edip - vua, Antigone, Medea - con vua, Agamemnon - vương chủ, Lia - vua, Hamlet - Hoàng tử, Othello - Tướng triều đình, Desdemona - con gái Nguyên lão nghị viện, Romeo, Juliet - con trai, con gái hai dòng

Cảnh trong vở *Không có của hồi môn* (*Without A Dowry*) của A.N. Ostrovsky

họ quý tộc hoàng gia, thì trong bi kịch của A. N Ostrovsky lại xuất hiện những Larixa - cô gái không có của hồi môn, Ceterina - cô gái nghèo, nàng dâu khốn khổ, người vợ bất hạnh bên bờ sông Volga... vốn là những người thường sa vào tấn bi kịch đời thường.

Chính vì thế mà Ostrovsky đã là tác gia của “Bi kịch đời thường” - một khuynh hướng mới trong nền Bi kịch nhân loại, khi nó, bi kịch, tiếp cận cuộc sống hằng ngày bằng biện pháp mỹ học tái hiện hiện thực khách quan trong *tất cả tính chân thực của nó*. Đúng hơn như chính Ostrovsky từng thổ lộ: *Để khán giả luôn luôn thỏa mãn, cần phải xây dựng kịch sao cho trước mắt họ không phải là vở kịch, mà là cuộc sống, sao cho một ảo giác tràn đầy trước họ để họ quên rằng đang ở trong nhà hát.*

Về phương diện này, Ostrovsky đã bắt gặp Stendhal, nhà viết kịch đề cao *hiệu quả cảm xúc* của sân khấu, cái mà sân khấu đạt được ở nơi tiếp nhận của khán giả chỉ bằng *cái ảo giác* về tính có thật của những điều diễn ra trên sân khấu. Và để đạt được điều đó, theo Stendhal, kịch phải *tiếp cận hiện thực cuộc sống*⁽¹⁾.

Trong thư gửi J.A Burdin đề ngày 29/10/1877, Ostrovsky viết: *Tôi không che giấu rằng, buổi tối sinh hoạt văn học được tổ chức nhân vở kịch của tôi ra đời, khiến tôi không lấy*

gì làm thú vị cho lắm. Ở đó, người ta chỉ tán về những ưu điểm hoặc là kể lại cái cốt truyện của vở kịch có đến nửa tổng số điều thú vị nằm trong những cái bất ngờ. Nội dung của nó đã được kể trên khắp các báo rồi!⁽²⁾.

Để tạo nên cái ảo giác về tính có thật của những điều diễn ra trên sân khấu, nhà viết kịch của thi pháp hiện thực Nga đã khước từ cái tính ước lệ sân khấu vốn là kẻ thù lợi hại của thi pháp diễn tả hiện thực trong tất cả tính chân thật của nó, cái ước lệ mà

các nhà viết kịch hiện thực Nga như Turgenev, Ostrovsky coi là yếu tố phá hoại cái sự thật của cuộc sống. *Nghệ thuật trở nên chân thật hơn, vì tất cả những gì là ước lệ sẽ dần dần rút lui khỏi sân khấu* - Turgenev đã viết như vậy ở một đoạn khác trong thư gửi J.A Burdin đã dẫn ở trên.

Ostrovsky cho rằng, cũng như ở ngoài cuộc đời, chúng ta càng hiểu con người hơn, nếu như chúng ta nhìn nhận thấy cái hoàn cảnh mà họ sống... Trên sân khấu, cái hoàn cảnh chân thật sẽ lập tức giúp ta làm quen với tình trạng của các nhân vật và khiến cho những điển hình được trình bày trên sân khấu trở nên sinh động hơn và dễ hiểu hơn đối với khán giả. Ta thấy rõ là, nhà viết kịch hiện thực Nga đã tiếp cận tư tưởng về yếu tố thi pháp hoàn cảnh điển hình - mà sau này F. Engels đã nêu lên đối với thi pháp của chủ nghĩa hiện thực. Tuyên ngôn thi pháp này của Ostrovsky đã bị những nhà phê bình vốn là những đồng minh trung thành của chủ nghĩa cổ điển kịch liệt phê phán.

Họ lớn tiếng lên án Ostrovsky là kẻ sa vào chủ nghĩa sinh hoạt tầm thường, khi đưa lên sân khấu những hoàn cảnh và không khí của đời sống tầm thường hằng ngày. Về phía mình, Ostrovsky bình tĩnh trả lời họ: *Tạo tình tiết là rất khó, bởi vì tình tiết, đó là nói dối, còn công việc của Thi ca, đó là nói thật. Công việc của*

(1). *Tiếp thu tinh hoa thi pháp kịch nước ngoài* T2, NXB Văn học, 2018, tr.130.

(2). A.N. Ostrovsky toàn tập. T.15, NXB Quốc gia văn học, Moscow, 1952, tr. 99. Đây nói về vở kịch *Sự hy sinh cuối cùng*.

Vờ Sói và Cừu (*Wolves and Sheep*) của AN Ostrovsky, do Egon Savin đạo diễn, trên sân khấu chính Nhà hát quốc gia ở Belgrade (Nam Tư)

nhà thơ (ở đây là nhà viết kịch T.T) không phải là ngôi một chỗ, bịa đặt ra các tình tiết không có thật, mà là lý giải, các sự kiện xảy ra, thậm chí cả cái không xác suất bằng những quy luật của cuộc sống. Theo Ostrovsky, nguyên tắc ước lệ và nhiều nguyên tắc khác của thi pháp kịch

cổ điển sẽ biến mất để cho nhiều tác phẩm kịch sẽ không phải là cái gì khác mà chính là *đời sống được kịch hóa*⁽³⁾.

Để thực hiện tuyên ngôn trên về thi pháp kịch, cả Turgenev, cả Ostrovsky đều chú trọng việc xây dựng các vở kịch của mình trên cơ sở *những mâu thuẫn có tính xã hội* mà những người mang theo những mâu thuẫn đó chính là những nhân vật được xây dựng với tư cách những đại biểu điển hình của cái môi trường mà nhà văn - nhà viết kịch miêu tả.

Đến đây, Ostrovsky đã hiện diện như một nhà viết kịch hiện thực chính công, với nguyên tắc thi pháp xây dựng những tính cách điển hình trong những hoàn cảnh điển hình, mà F. Engels đã nêu lên như một nguyên tắc quán xuyên của chủ nghĩa hiện thực. Để xác định phẩm chất

Cảnh trong vở Nghèo không phải là tội phạm (*Poverty Is No Crime*) của Alexander Ostrovsky

(3). A.N. Ostrovsky toàn tập, tr. 321

này trong thi pháp kịch Ostrovsky, Deradavia đã viết: *Đúng như vậy, các nhân vật trong các vở kịch của Ostrovsky sống một đời sống rực rỡ, một đời sống được tái tạo rất cụ thể. Họ ăn uống, chơi bời, nghỉ ngơi, họ đếm tiền, viết phiếu hối đoái, bàn tính việc nhà, mua sắm đồ đạc, họ cãi cọ nhau, tỏ tình với nhau, học ước mơ và hy vọng... Nhưng từ trong tất cả những nét vẽ, những đặc điểm, những hành vi đó, Ostrovsky đã không phải chỉ làm công việc tái tạo đời sống, mà còn sáng tạo nên bức tranh rộng lớn chưa từng thấy về những mối quan hệ gia đình, tài sản và cá nhân. Ngọn nguồn xã hội của những nhân vật kịch Ostrovsky đã tạo nên một trong những phẩm chất tuyệt vời nhất của chủ nghĩa hiện thực Ostrovsky: tính chống*

đối xã hội tư sản về nguyên tắc của lập trường Ostrovsky mà ở đây ta chưa nói đến cái tài năng đã bỏ lại đằng sau rất xa những ý đồ thiên cận đòi hỏi phải có sự tương tự sự thật của Trùng phải lẽ phải trong kịch phương Tây, hoặc là cái nghệ thuật trống rỗng của những tình tiết máy móc được cắt xén một cách khéo léo⁽⁴⁾.

Những cảnh sinh hoạt hằng ngày được diễn tả một cách chân thật, sinh động trong thi pháp hiện thực của kịch Ostrovsky cũng chính là một khía cạnh mang tính truyền thống hiện thực của kịch Nga mà Chekhov từng tiếp thu trong thi pháp của mình.

(4). Bạn đọc chú ý: Nguyên tắc *tương tự sự thật* vốn được chủ nghĩa cổ điển trong kịch Italia, Pháp tôn thờ (T.T)

* PGS. Nghiên cứu Nghệ thuật sân khấu

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Anhikist (1980), *Lý luận kịch ở Phương Tây nửa đầu thế kỷ 19*, Bản tiếng Anh, NXB. Khoa học Moscow.
2. A.N. Ostrovsky toàn tập. (1952), NXB Quốc gia văn học, Moscow.

*Ngày Tòa soạn nhận bài: 28/12/2023; Ngày phản biện đánh giá: 12/1/2024;
Ngày chấp nhận đăng: 14/2/2024; Ngày đăng 19/3/2024*